

לפני ולפנים והיכל: ויצא אל "המזבח" אשר לפני ה' [נוכח עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר והזה על קרנות המזבח סביב] — זה מזבח הזהב, שהיה עומד בהיכל, והיה גבוה אמתיים, ורחבו אמה על אמה.

וכיצד היה נותן את המתנות על ארבע הקרנות:

התחיל את ההזאות מן הקרן שהיתה סמוכה לו, ומקיף את המזבח ברגלו, ועל כל קרן וקרן מחטא (246) ויורד —

כלומר: דרך נתינת הדם היתה בדרך ירידה, שטובל את אצבעו בדם, ומחזיק את ראש אצבעו כלפי מטה ומושך את המתנה על הקרן מלמעלה למטה, כי אילו היה מחזיק ראש אצבעו כלפי מעלה ומושך את אצבעו על הקרן מלמטה למעלה, מתוך שסמוכה היד אליו והמזבח גבוה אמתיים והקרן למעלה מידו [רש"י לקמן נט א], היה הדם זב לתוך שרוול כותנתו.

מחיכו מאיזה קרן הוא מתחיל: מקרן מזרחית צפונית, ואחריה מקיף את המזבח דרך ימין ונותן על קרן צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית.

מקום קרן שהוא מתחיל בה בזריקת דם הטאת של כל השנה על מזבח החיצון, דהיינו בקרן דרומית מזרחית, שם היה גומר על מזבח הפנימי, וכפי שאמרנו.

והמים יוצאים מכל עברי הספוג, ונכנסים בין הספוג ובין הכלי —

כיצד הוא עושה: כשבא להוריק את המים שבשוקת לתוך צלוחית או שפופרת להצניעם ולשומרם כשיצטרך להזות על טמאי מת [ש"י צ], והרי המים שבספוג פסולים הם?

הרי זה זולף והולך כלומר: שואב [ריטב"א בשם רש"י] והולך את כל המים שבשוקת, עד שמגיע למים שבספוג.

הרי למדנו: כי שאר המים כשרים אף שצריך שיהיו נוגעים בכלי, הואיל והספוג מחלחל.

ודחינו: אין להוכיח ממים לדם, כי שאני מיא דקלישי [אינם עבים כדם], ויוצאים מכל עבריו ונכנסים בין הספוג ובין הכלי, מה שאין כן הדם שהוא עב.

איכא דאמרי הכי פשט ליה מאותה משנה:

בדם כשר שאינו עב כל כך, אבל בקומין המנחה, שצריך "מתן כלי" שהוא כמו קבלה בדם, אם נתנו בתוך כלי שיש בו סיב, הרי זה פסול, ואף על פי שהסולת דק מאד ופעמים שאין נקבי הסיב נדבקים יפה זה בזה ויוצא הקמח דרך הסיב [ריטב"א בשם תוספות, ות"י].

מתניתין:

נח-ב כתיב בפרשת אחרי מות אחר גמר ההזאות

אבל בתוספות ישנים ריטב"א ומאירי פירשו: "מחטא" לשון "מזה", כדכתיב: וחטאת על המזבח; והא לשון טהרה כמו "תחטאני באזוב וטהרו", והואיל והכתוב אומר "וטהרו"

הרי מכאן מוכח שמין במינו אינו חוצץ; וראה מה שתירצו.

246. דעת רש"י: "מחטא" לשון ירידה הוא.

באמה תעלת מים העוברת בעזרה ורחבה אמה [ולפיכך נקראת אמה, רשב"ם], ויוציאין דרכה לנחל קדרון כלומר: עמק כמו "נחל איתן", [רש"י פסחים כב א] —

ונמכרין לגננין לזבל לבעלי גנות שיזבלו בו את גנותיהם, כי הואיל ונתנו דמים נתחללה הקדושה ויצאו לחולין [מאירי]. (248)

ומועלין בהן, כלומר: אם לא נתנו דמים יש בהם איסור מעילה מדרבנן, אבל אין חייבין קרבן מעילה ואין משלמין את החומש, [מאירי]. (249)

ואין מועלין בהן אלא אחר שיצאו לנחל קדרון, אבל קודם שיצאו אין מועלין בהן, משום שלא גזרו גזירות במקדש, ומעילה זו מדרבנן היא, [רש"י מעילה יא א].

גמרא:

תנו רבנן: "ויצא" אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו מזה תלמוד לומר, והלא כבר יצא והיזה על הפרוכת שבהיכל [מאירי, וראה הערה (250)] ומה בא "ויצא" ללמדנו?

רבי אליעזר אומר: לא היה מקיף את המזבח, אלא במקומו היה עומד, ומחטא. (247)

ועל כולן שלושת הקרנות שהיו רחוקות מן המקום בו הוא עומד בשעת הזאה, היה נותן מלמטה למעלה ואינו חושש שיפול הדם לתוך כותנתו הואיל והיד רחוקה ממנו; הוין מן המתנה שהיה נותן על קרן זו שהיתה לפניו [הסמוכה לרן], שהיה נותן עליה מלמטה למטה, כדי שלא יזוב הדם לתוך כותנתו.

אחר שנתן מן הדם על קרנות מזבח הזהב, חזה על טהרו מקום מגולה ופנוי מגחלים ואפר [כן מסקינן בגמרא] של מזבח הזהב — שבע פעמים, שהרי כך אמרה תורה: והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים, וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל.

ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ואילו שיירי הדם מזריקות דם של מזבח החיצון, היה שופך אל יסוד דרומי של מזבח החיצון.

אלו שיירי דמי הפר והשעיר ואלו שיירי דם קרבנות הניתנין על מזבח החיצון מתערבין

249. כדברי המאירי מבואר בריטב"א בגמרא, וכן נראה מרש"י מעילה יא א, וכן נקטו האחרונים פשטן של דברים. אמנם לשון רש"י בפסחים כב א: "ומועלין בהן, כלומר: אסור להנות מהן בלא דמים, מפני שהן של הקדש", משמע לכאורה, שאין בו איסור הנאה או מעילה ואפילו לא נתן דמים, ומשום גזל ההקדש נגעו בה, וצריך תלמוד.

250. נתבאר על פי המאירי; אך לשון רש"י

וקדשו מטומאות בני ישראל, לכן נקט התנא לשון חיטוי וטהרה [ריטב"א].

ואף בלשון "ויורד" נחלק המאירי, ופירש: מקיף אותו ברגליו כשנעתק מקרן לקרן.

247. בתוספות ישנים וריטב"א הקשו לשיטת רש"י, האיך מתבאר כאן לשון "ומחטא".

248. כן כתב המאירי; ויש בזה מקום עיון מדברי התוספות עמוד ב' ד"ה עד כאן דמשמע לכאורה שאין במכירה זו תורת חילול.

לפיכך תלמוד לומר בפרשת פר כהן משיח: ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטורת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד, ללמדך: מזבח הוא שעומד לפני ה' — כלומר: שאין דבר מפסיק בינו לבין הפרוכת שלפני ה' — ואין כהן עצמו בשעה שמזה על המזבח עומד לפני ה' שהמזבח מפסיק בינו לבין הפרוכת —

ובאותו מקום עצמו היה עומד אף בהזאות שעל הפרוכת, שהרי לא נאמר: "ויצא" אל המזבח, הא כיצד: עומד אף בשעת ההזאות שעל הפרוכת מחוץ למזבח ומשם הוא מזה.

שנינו במשנה: התחיל מחטא ויורד מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית וכו':

תנו רבנן:

שנינו לעיל נא ב לדעת חכמים, כי שתי פרוכות היו בין הקודש ובין קודש הקדשים, ופיתחה של הפרוכת החיצונה היה בצד דרום; ולדעת רבי יוסי שם, פרוכת אחת בלבד היתה שם, ופיתחה היה מן הצפון.

ובמחלוקת זו נחלקו גם התנאים בברייתא זו, אם היה יוצא מקודש הקדשים מצד דרום כדעת חכמים, או שהיה יוצא מצד צפון וכדעת רבי יוסי, וכפי שיתבאר.

התחיל מחטא ויורד, מהיכן הוא מתחיל, מקרן מזרחית דרומית ומקיף את המזבח לשמאלו ונותן על קרן דרומית מערבית,

אמר רבי נחמיה כדי ללמדך מקום עמידת הכהן בשעת ההזאות שעל הפרוכת:

לפי שמצינו בפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור [כהן משיח ששגג באחד מכל המצוות, וכן ציבור ששגגו בהוראת בית דין] שכהן עומד חוץ למזבח הזהב לצד העזרה, ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה —

יכול אף זה — פר ושעיר ביום הכפורים על הפרוכת — כן, עומד חוץ למזבח ומזה —

לפיכך תלמוד לומר אחר ההזאות שעל הפרוכת: "ויצא" אל המזבח, כלומר: שתהא הליכתו מן הפרוכת למזבח כעין יציאה, והוא שיהא עומד לפניו מן מזבח ויזה על הפרוכת, וכשישלים הזאותו ימשך כלפי חוץ אצל המזבח [מאירי] —

הרי למדנו: היכן היה בשעת ההזאות שעל הפרוכת לפניו מן המזבח.

תניא אידך גבי פר כהן משיח: כתיב: ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטורת הסמים "לפני ה'" אשר באהל מועד; והיה לו לומר: מזבח קטורת הסמים ותו לא, כי הרי יודעים אנו כי מזבח זה היה עומד לפני ה', ומזה תלמוד לומר: לפני ה':

אמר רבי נחמיה: לפי שמצינו בפר ושעיר של יום הכפורים שכהן עומד לפניו מן המזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה — פר כהן משיח בשעת הזאות שעל הפרוכת — כן:

הקדשים לא היה צריך לומר, דהא פשיטא כי מזבח הזהב בהיכל הוא עומד; וצריך ביאור: והרי כבר יצא אל הפרוכת.

משמע קצת דאין זה עיקר הדיוק, אלא דלא היה לו לומר: "ויצא" אלא "וכפר וגו'". והריטב"א כתב: אם ללמוד שיצא מקדש

האמצע של ההיכל; ואילו צידו הדרומי של המזבח — שהיה רחבו אמה בלבד, וצידו הצפוני גובל עם קו האמצע של ההיכל — משוך מן הכהן כלפי הצפון רבע אמה; הרי לך, שאם היה הולך לכוון המזבח, היה פוגע תחילה בקרן דרומית מערבית של המזבח. (*250)

ולקמן יתבאר שהיה צריך "לעבור" את המזבח ולעמוד בצידו המזרחי ושם להתחיל להזות, והיה עובר מצידו הדרומי לכוון מזרח ופוגע ראשונה בקרן מזרחית דרומית ובה היה מתחיל, וחוזר דרך שמאלו לקרן דרומית מערבית ומקיף את המזבח; ולקמן יתבאר: למה מקיף משמאלו.

רבי יוסי הגלילי אומר: מתחיל מקרן מזרחית צפונית ומקיף את המזבח לימינו, ונותן על קרן צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, וכמשנתנו.

מערבית צפונית, צפונית מזרחית, דברי רבי עקיבא, שלא כתנא דמשנתנו.

וטעמו: כי כאשר סיים את ההזאות שעל הפרוכת, והיה צועד לכוון המזבח כדי להזות עליו, בקרן דרומית מערבית היה פוגע תחילה —

שהרי את ההזאות שלפני הפרוכת יש לעשות כנגד אמתיים וחצי של "מקום" אורך הארון [שהיה עומד — בבית ראשון — אורכו לרוחב הבית במרכז הבית], נמצא חלקו הדרומי של "מקום" הארון: אמה ורבע; וסובר רבי עקיבא: בבית שני מן הפתח הדרומי היה יוצא מקודש הקדשים; ומיד כשהיה מגיע אל תחילת השטח הדרומי המקביל ל"מקום" הארון, היה מזה על הפרוכת —

נמצא, שהיה עומד אמה ורבע דרומה מקו

ג. הרש"ש תמה על רש"י: "ותימא, דהא איתא לעיל במשנה דהזה על הפרוכת שכנגד הארון, משמע במקום שכנגד בין הבדים והוא באמצע הפרוכת", וכבר נתיישב.

והרש"ש גופיה תירץ: כי הואיל והיה יוצא מהפתח הדרומי, ובשעה שיצא, היה סמוך לאותה קרן "ועבר" עליה, צריך שישוב לשם אחר שגמר מתנות הפרוכת [וכעין הסברא בגמרא לקמן], וכן לדעת הסובר שיצא מן הצפון, צריך שישוב לקרן הצפונית.

אמנם לדעת רש"י שהיה צידו הצפוני של המזבח גובל עם קו האמצע ולא היה עומד באמצע ההיכל, נמצא שהיה עומד סמוך לקרן צפונית, ומשם יש לו להתחיל בהזאות.

וראה לשון הריטב"א ד"ה והדר אתי שהלך על דרך רש"י, ולא הזכיר הזאות שעל הפרוכת

*250. א. נתבאר על דרך הצל"ח נא ב ד"ה אמנם הנלענ"ד; אלא שהצל"ח כתב שם [ובדיבור שאחריו] שהיה המזבח מכוון באמצע, ובפנים נתבאר על פי מה שכתבו רש"י ומהרש"א לעיל נא ב, שצידו הצפוני של המזבח היה גובל עם קו האמצע.

ב. למדנו מדברי רש"י, כי אף שבבית המקדש הראשון לא היה מקום ארון מן המידה, והיה מקום לומר שבבית המקדש השני יזה באמצע הפרוכת ממש, הואיל ואי אתה יכול לומר שהשטח המקביל לארון "אוכל" אמה ורבע מכל צד, כיון שאינו מן המידה; לא כן הדבר. וראה בפסקי הרי"ד לגבי נתינת הקטורת ב"מקום" בין הבדים, שכתב שהיה מהלך עשר אמות; וראה בצל"ח שם בדעת הרמב"ם, שהיה מזה באמצע הפרוכת ממש.

המזבח, ומשמע: עד דנפיק מכוליה מזבח [עד שיעבור את כל המזבח לצד מזרח].

ותמהינן: ולרבי עקיבא, למה מקיף את המזבח לשמאלו, נקיף דרך ימין?!

לימא — רבי עקיבא הסובר: שמקיף לשמאלו, ורבי יוסי הגלילי הסובר: מקיף לימינו — בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי?

[דתני, רש"ש] רמי בר יחזקאל:

ים של נחושת שעשה שלמה [מקוה גדולה של מים "לרחצה לכהנים בו"]:

"עומד על שנים עשר בקר [דמויי בקר], שלשה פונים (252) צפונה, ושלשה פונים ימה [מערבה], ושלשה פונים נגבה [דרומה], ושלשה פונים מזרחה, והים עליהם מלמעלה, וכל אחוריהם ביתה [כלומר: למרכז] —

הא למדת: שכל פינות [פונות, בכל הדפוסים הישנים, ובראשונים] שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח [ביאור לשון "למזרח" ראה בהערה (253)]. ולכן פונה הכתוב בחשבוננו מן הצפון למערב, שהוא

וטעמו: כי הוא סובר כרבי יוסי שמן הצפון היה יוצא מקודש הקדשים, והיה מזה על הפרוכת כנגד חלקו הצפוני של מקום הארון; וכשהולך אל המזבח שהיה בדרום ההיכל היה פוגע תחילה בקרן צפונית מערבית, ו"עובר" את המזבח מצד צפון ופוגע תחילה בקרן צפונית מזרחית, ובה היה מתחיל, וחוזר דרך ימינו לקרן צפונית מערבית, ומקיף את המזבח. (251)

מקום קרן מזרחית צפונית שרבי יוסי הגלילי מתחיל ממנה, שם רבי עקיבא פוסק; מקום קרן דרומית מזרחית שרבי עקיבא מתחיל ממנה, שם רבי יוסי הגלילי פוסק.

ומפרשינן: דכולי עלמא מיהא מצד מזרח הוא מתחיל, אבל בההוא קרן שבצד מערב דפגע ברישא [פוגע בתחילה] כשבא מן הפרוכת שבמערב — לא עביד [אין מזה עליה].

מאי טעמא, והרי אין מעבירין על המצוות; ואף בלא טעם זה, למה חייב הוא להעביר עליה [ריטב"א]?

אמר שמואל: כיון דאמר קרא: ויצא אל

קושיותיהם, ופירשו פירוש אחר בביאור מחלוקת רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי; ויתבאר במקומו לקמן נט א.

252. רבינו אליקים מפרש: "ושלשה פונים צפונה, שהיו במזרח ופונין פניהן לרוח צפון, ואותן שבצפון פונין פניהן למערב, ושכמעט לדרום, ושכדרום למזרח".

253. כתב רש"י: "למזרח" לא שייך כאן, אלא כסוגיא דזבחים, ואגב ריהטא נקט לה הש"ס

אלא כתב: "שכן דרך יציאתו מלפנים"; וראה גם לשונו בד"ה דכולי עלמא, וראה שם בהערה 427; ואף המאירי שהלך בדרך רש"י, לא הזכיר הזאות שעל הפרוכת, ואפשר כוונתם כהרש"ש.

251. נמצא לדעת רש"י: סתם משנתנו שהיא כרבי יוסי הגלילי, הרי היא כרבי יוסי הסובר: פרוכת אחת היתה בבית המקדש השני, ושלא כדעת חכמים שבמשנה לעיל נא ב.

ובתוספות ישנים ד"ה מר סבר ילפינן יד מרגל, הקשו זאת על פירושו של רש"י בין שאר

דרך ימינו של המקיף את היס [רש"י].

מר רבי יוסי הגלילי אית ליה דרמי בר יחזקאל, וחייב להקיף דרך ימין, ומר רבי עקיבא לית ליה דרמי בר יחזקאל, ואין קפידא להקיף דרך ימין, ולקמן מפרש למה דוקא דרך שמאל.

ודחינן: לא, דבולי עלמא — בין רבי יוסי הגלילי ובין רבי עקיבא — אית לחו דרמי בר יחזקאל, והבא בהא קא מיפלגי:

מר רבי יוסי הגלילי סבר: ילפינן פנים מזבח הפנימי מחוץ ממזבח החיצון, שהרי בנתינה על קרנות מזבח החיצון, קיימא לן שהיה מקיף דרך ימין וכמו ששנינו בזבחים, ומשום דרמי בר יחזקאל, וילפינן מינה למזבח הפנימי [רא"ל] —

ומר רבי עקיבא סבר: לא ילפינן פנים מחוץ.

ואכתי תמהינן לרבי עקיבא: נהי דלא יליף פנים מחוץ לחייבו להקיף דרך ימין, מכל מקום אי בעי הכי דרך ימין נעביד, ואי בעי הכי דרך שמאל נעביד, ולמה אמר רבי עקיבא שיקיף דוקא דרך שמאל?!

ומשנינן: אמר לך רבי עקיבא: הרי מדינא [מעיקר הדין] בההוא קרן דפגע ברישא

[באותה קרן שפוגע לראשונה] בכואו מן הפרוכת, שהיא הקרן הדרומית מערבית לדעת רבי עקיבא, בההוא עביד ברישא [בה] היה צריך לעשות בראשונה] —

דהרי אמר ריש לקיש: אין מעבירין על המצוות, הפוגע במצוה לא יעבור ממנה, [ונפקא לן במכילתא, מ"ושמרתם את המצוות" ודרשינן: "ושמרתם את המצוות", לא תמתין לה עד שתחמיץ ותתיישן, רש"י לעיל לג א] —

ואמאי לא עביד, והטעם שאינו עושה כן אינו אלא משום דכתיב: "ויצא אל המזבח", ולמדנו: עד דנפיק מכוליה מזבח, שיצא אף מכנגד המזבח, ויגיע למזרחו (254) —

ולפיכך: כיון דיהיב בההוא קרן, אחר שנתן דם באותה קרן שמעבר למזבח היא הקרן המזרחית דרומית, הדר אתי לההוא קרן דאיהייב למיתב ברישא, חוזר הוא לאותה קרן דרומית מערבית שהתחייב מתחילה לתת עליה; ולפיכך סדר הזאותיו היה: מזרחית דרומית, דרומית מערבית. (255)

ואי בעית אימא: אי סבירא לן [אילו היה ט-א מוסכם]: הקפה שמקיף את הקרנות במזבח הפנימי ברגל היה עושה אותה, וכשם שהיה מקיף את המזבח החיצון כשנותן על

בכל מקום.

אבל בתוספות ישנים כתבו: "ולהכי נקט חשבונו לצפון ואינו מתחיל במערב, לפי שיכלה חשבונו למזרח, כדאמר: כל פינות לא יהו אלא דרך ימין למזרח".

ואולי יש לומר: דריש הכי, מדכתיב: "אל המזבח", דמשמע דבעינן שיבוא כדרך שבאים תמיד אל המזבח, דהיינו כשבאים מחוץ שפוגע לצד מזרחי תחילה שהפתח לצד מזרח, ממילא בא אל מזרח המזבח.

254. כתב בשפת אמת: יש לדקדק היכי משמע הכי מהאי קרא?!

255. א. תמה הצל"ח [נא ב ד"ה ולכן אומר אני]: הרי כיון דאתינן להכי, שוב אין צריך לומר